

konferenci in še kasneje med obiskom je povedal marsikaj zanimivega o sebi, svojem delu in predvsem polarnih potovanjih, ki so ga proslavila. Pri nas, kjer smo s polarnimi potovanji šele na začetku, Borgeja še ne poznamo dobro. V delu sveta, ki je na tem področju mnogo bolj razvit, predvsem pa v Skandinaviji, Ameriki in tudi Rusiji, tega simpatičnega Norvežana cenijo kot eno od največjih športnih osebnosti našega časa.

Rojen je bil pred 37 leti v bližini Osla, kjer živi še danes. Narava ga je čisto očarala že takoj, ko se je začel zavedati samega sebe. Pozimi ga je pritegnilo smučanje, predvsem tek na smučeh, poleti pa je s kajakom začel raziskovati fjarde in otoke v bližini doma – najprej skupaj s starši, potem pa sam. Želja po bivanju v naravi in po njenem raziskovanju je v njem še danes tako močna, da ji daje absolutno prednost pred vsem drugim. Ker nam je sobotno plezanje dobesedno odplaknil dež, smo ga popoldne hoteli peljati na ogled stare Ljubljane. Malo je pomencal, potem pa le izjavil, da bi bil ogleda sicer vesel, še raje pa bi šel raziskovat kakšno pod-

zemno jamo, po katerih je Slovenija zelo znana pustolovcem po svetu. Vidno si je oddahnil, ko smo na hitro organizirali obisk Križne jame in je v njej tudi vidno užival.

Nedeljsko dopoldne in del popoldneva smo preživeli na Turncu pod Grmado, znanem ljubljanskem plezališču, kjer se je pokazalo, da je Borge izvrsten plezalec. Čeprav je športno plezanje le eden od številnih športov, s katerim se ukvarja in mu ne posveča posebne pozornosti, je brez težav na pogled preplezal nekaj smeri sedme stopnje.

Kadar ni na odpravah, se veliko ukvarja s pisanjem in snemanjem filmov o svojih podvigih. Doslej je izdal tri knjige. Je član elitne skupine pustolovcev, ki jih podpira švicarska tovarna ur Sector. Prosti čas najraje preživlja s svojo prijateljico in njenim enajstletnim sinom Maksom. Če je le mogoče, seveda v naravi.

Klub slabemu vremenu, ki ga je doletelo pri nas, pa je »... očaran nad Slovenijo in njenimi ljudmi. To je sicer moj prvi obisk v Sloveniji, prav gotovo pa ne zadnji.«

SESTAVLJANJE VISOKOGORSKEGA MOZAIKA SOŠKE FRONTE V KRNSKEM POGORJU

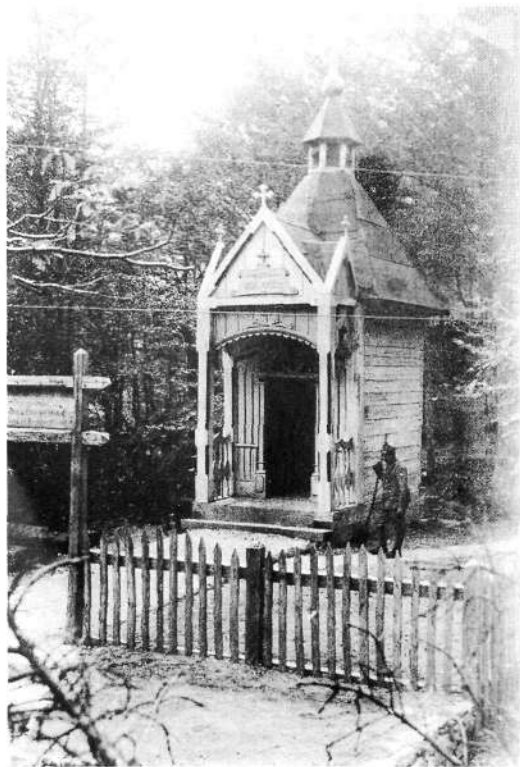
NEZNANA KAPELA POD VRŠIČEM

TOMAŽ OVČAK

Maja leta 1980 je v Planinskem vestniku izšel članek, v katerem je **Jakob Ciglar** iz Maribora opisal pustolovski tridnevni planinski izlet po sledih soške fronte, ki ga je skupaj s prijateljem **Tomažem Budkovičem** prve dni julija 1977 opravil v pogorju Krna. Na svoji poti iz Lepe ne prek samotnih gorā soške fronte v Čezsočo sta se ustavila tudi na planini Slatenik, o kateri je avtor članka takrat zapisal: »Sediva v hladu ob potoku, v zraku lebdi medeni vonj cvetočih dreves nagnaja. V ta idilični kraj so v vojnih časih postavili kapelico, ki je še sedaj vrisana v zemljevidu, spominjata pa nanjo le še dve kamniti stopnički, ki se končata s travnato teraso.«

Morda je kar prav, da zgodbo o kamnitih stopnicah in fantomski kapelici na planini Slatenik, ki je bila še pred nekaj leti označena na večini gorniških kart, začnemo s člankom človeka, ki se je že pred desetletji ukvarjal z raziskovanjem zgodovine soške fronte in ki v najboljšem pomenu teh besed velja za pravo »sivo eminenco« tistim, ki se s tem ukvarjajo danes. Morda prav kapela na planini Slatenik najbolje kaže, koliko je bilo že pred dvajsetimi leti vredno njegovo znanje. Kljub temu, da so minili časi, ko je bila soška fronta še skoraj tabu tema, in dejstvu, da je šlo za enega od najzanimivejših vojaških objektov, ki so bili med prvo svetovno vojno zgrajeni v naših Julijskih Alpah, je kapela na planini Slatenik tudi dvajset let po bežni omembi v Planinskem vestniku javnosti še vedno neznana.

Začnimo torej kar od začetka, z njenim imenom. Imenovala se je kapela **Vršič** (uradno nemško ime: **Vršič Kapelle**), a ne po znanem istoimenskem prelazu, pač pa po gori Vršič (1897 m) v Krnskem pogorju. Med

Vojna podoba avstro-ogrške kapele Vršič na planini Slatenik. V levo spodnjem vogalu fotografije vidimo kamnite stopnice, ki so se edine ohranile do današnjih dni. (Iz zbirke Jakoba Ciglarja iz Maribora.)

Napisna plošča italijanskega alpinskega bataljona Stelvio na vrhu Kala (1698 m). V ozadju se vidijo Vršič (1897 m), Krnčica (2142 m) in Krn (2245 m).

Foto: Tomaž Ovčak

soško fronto je bil severozahodni greben Vršiča, ki se nad planino Slatenik končuje s Kalom (na avstro-ogrski strani se je med vojno imenoval Vršič Vorstellung, 1698 m) in Lukeževim brdom, eno od najbolj krvavih in zaradi prepadnih travnatih strmin tudi najteže dostopnih bojišč v Zgornjem Posočju. Meja med obema sovražnikoma je potekala prav prek vrha Kala: greben proti vrhu Vršiča so držali Italijani, drugo stran, proti Lukeževemu brdu in planini Slatenik, pa avstro-ogrski vojaki.

Poleti in jeseni leta 1915, ko so tod potekali najsrdečiji boji, je moral vrh Kala izgledati kot kadečji ognjenik. Kako je bilo takrat avstro-ogrskim vojakom 21. domobranskega pehotnega polka, ki so branili te nemožne položaje, si danes ne moremo predstavljati; suhoparni zgodovinski viri dajo le slutiti, kaj se je dogajalo. Poročilo za 28. avgust 1915 tako pravi, da so jih Italijani napadli ponoči, nato še enkrat ob šestih zjutraj, ker pa napadelec tako kot mnogokrat prej in kasneje ni dosegel željenega uspeha, se je za branilce Kala tisti dan končal v znamenju povračilnega ognja italijanskega topništva.

Brezumni napadi italijanskih vojakov, med katerimi je bil takrat tudi bersaljerski četovodja **Benito Mussolini**, kasnejši italijanski »duce«, so se na Kalu vrstili vse do konca leta 1915. In naj se sliši še tako neverjetno: vojakom 21. domobranskega pehotnega polka iz avstrijskega St. Pöltna je uspelo kapelo Vršič zgraditi prav v tistem času. Stisnjena med pobočja Kala na eni

strani in Malega Lipnika na drugi je dočakala svojo posvetitev že 1. novembra 1915.

Poleg oltarja v njej ni bilo veliko prostora, saj je njen tloris meril v širino le slabe tri, v globino pa dobre štiri metre. Nad vhodom skoraj deset metrov visokega objekta je bila pritrjena lesena napisna plošča s njegovim imenom (Vršič Kapelle) in zanimivo podrobnostjo: Vršič v imenu kapele je bil zapisan z mehkim č-jem, torej Vršič Kapelle. Ker so tudi vojaki nemške narodnosti, ki so sestavljali 21. domobranski pehotni polk, dobro poznali Bosance in bosansko-hercegovske enote v vojski habsburške monarhije, se je najverjetneje tistemu, ki je rezljal napis na plošči, zdelo, da se mora po vzoru priimkov, ki se končujejo s končnico -ič, enako končati tudi ime gore Vršič. Prelaza s tem imenom takrat niso poznali, saj se je ta med prvo svetovno vojno uradno imenoval Mojstrovkapass.

Jeseni leta 1915 so bili na bližnji planini Golobar tudi vojaki ljubljanskega 2. gorskega strelskega polka, najbolj slovenskega polka v vsej avstro-ogrski vojski, med njimi tudi nadporočnik **Franc Zupančič** s svojo 7. stotnijo. V njegovem vojnem dnevniku, ki je letos januarja izšel pri Slovenski matici, si lahko ogledamo tudi fotografijo kapele Vršič in preberemo nekaj besed o njej. Kot je zapisal Zupančič, ki se je 1. novembra 1915 udeležil njene posvetitve, je na pokopališču tik za njo že do takrat našlo svoj zadnji počitek tristo branilcev Kala.

Teh tristo pa še zdaleč niso bili zadnje žrtve Kala, saj je ta vrh jemal svoj krvni davek na obeh straneh še celi dve leti, vse do preboja pri Kobaridu konec oktobra 1917. Po marcu 1916 se se žrtvam iz St. Pöltna na vojaškem pokopališču za kapelo pridružile tudi žrtve s slovenskimi imeni in priimki. Do oktobra 1917 sta namreč pobočja Kala branila cesarski in kraljevski tržaški 20. lovski bataljon, sam vrh pa 11. visokogorska stotnija. Med vojno je avstro-ogrška vojska ustanovila skupno 32 elitnih visokogorskih stotnij (Hochgebirgskompagnie), katerih vojaki so bili posebej izurjeni in opremljeni za borbo na najvišjih in najtežje dostopnih gorskih bojiščih. 11. visokogorska stotnija je za nas še posebej zanimiva, saj je bila skupaj s svojim poveljnikom stotnikom **Rojnikom** večinoma sestavljena iz vojakov slovenske narodnosti. Nič čudnega, šlo je namreč za preimenovano 13. stotnijo ljubljanskega 2. gorskega strelskega polka, ki je po marcu 1916, ko je ta polk odšel na Tirolsko, še poldrugo leto ostala v bovških gorah.

Pomembnost Kala za avstro-ogrsko obrambo in njegovo težko dostopnost izdaja tudi podatek, da sta bili spomladi 1917 v gorah Zgornjega Posočja le dve visokogorski stotniji: poleg omenjene 11. na Kalu je bila na razvpiti Batognici še 12. Visokogorski stotniji pa nista bili edina skupna točka teh dveh vrhov; tako kot Batognica je tudi Kal doživel svojo minsko vojno – način bojevanja, pri katerem so vojaki pod sovražnikove položaje zvrtili podzemni rov, ga napolnili z eksplozivom in nato vse skupaj pogнали v zrak. Po italijanskih virih naj bi se prvi primer minske vojne na Kalu zgodil ja-

nuarja 1917, ko je eksplodirala prva avstro-ogrška mina, ki pa Italijanom ni povzročila hujših preglavic, saj se je večina energije eksplozije sprostila skozi njihov protirov, ki so ga še pravočasno zvrtili proti sovražnikovemu minskemu rovu.

Zgodba se je ponovila oktobra 1917, ko je pred načrtovano ofenzivo združenih nemških in avstro-ogrških sil v Zgornjem Posočju na Kal prišel tudi najslavnejši Slovenec v vojski Avstro-Ogrske, nadporočnik **Albin Mlakar**, strokovnjak za minsko vojno, ki je že 23. septembra 1916 z dvanajstimi tonami eksploziva razstrelil italijanske položaje na južnotirolski gori Monte Cimone. Svojo nalogo je izpolnil tudi tu: 24. oktobra 1917 ob pol deseti uri dopoldne je pod prvimi italijanskimi položaji razneslo 900 kilogramov eksploziva, s čimer se je tudi na Kalu začel napad avstro-ogrške pehote. Le nekaj dni kasneje ob Soči ni bilo več italijanske vojske, soška fronta je bila končana, bitka, ki jo je končala, pa je na zmagoviti strani postala znana kot »čudež pri Kobaridu« (das Wunder von Karfreit) in na poraženi kot »polom pri Kobaridu« (la rotta di Caporetto).

Ves čas vojne ob Soči je kapelo Vršič od vrha Kala in prvih italijanskih položajev na njem ločevalo le devetsto metrov zračne razdalje in petsto metrov višinske razlike. Še več, italijanski vojaki so jo iz svojih po-

Na kraju, kjer je stala kapela Vršič, se danes v travi skrivajo le tri kamnite stopnice. V gozdu nekaj deset metrov za njimi je bilo nekoč tudi pokopališče avstro-ogrških vojakov, ki so med prvo svetovno vojno padli na Kalu (1698 m).

ložajev na grebenu Vršiča in Kala tudi dobro videli, bila je kot na pladnju pod njimi. Kljub temu, da jim je bila prepuščena na milost in nemilost, pa očitno ni nikoli postala cilj njihovega topništva – konec vojne je dočkala nepoškodovana.

Kako je mogoče, da jo je avstro-ogrskim vojakom sploh uspelo zgraditi tik pred očmi in nosovi Italijanov? Rešilo jo je dejstvo, da je zrasla in stala na pokopališču nepremagljivih junakov s Kala, kar so vedeli tudi Italijani z druge strani vojne črte. Le-ti pa so očitno upoštevali staro antično modrost, da sovraštvo do sovražnika umre skupaj z njim in zato niso obstreljevali ne pokopališča ne kapele, zgrajene na njem.

Kaj se je zgodilo z njo po koncu prve svetovne vojne, zaenkrat ostaja uganka. Ko so v tridesetih letih italijanske oblasti tako kot z drugih gorskih vojaških pokopališč prenesle v dolino tudi posmrtno ostanke žrtev s pokopališča za njo, je verjetno še stala. Na zemljevidu beograjskega Vojnogografskega inštituta iz leta 1957 je bila še označena, tako kot tudi na večini zemljevidov, ki so bili izdani do slovenske osamosvojitve. A je že leta 1957 ni bilo več; po besedah **Mirka Kurinčiča** iz Drežnice, enega od najboljših poznavalcev gorskih bojišč soške fronte v naših Julijskih Alpah, se kapele že od druge svetovne vojne nihče od domačinov ne spomni več. Na kraju, kjer je stala, so za njo ostale le tri kamnite stopnice, na nekdanje bližnje vojaško pokopališče in davno prekopane skupinske grobove na njem pa opozarjajo le še komaj opazne vdolbine v zemlji.

Na kapelo Vršič pa razen stopnic in nekaj vojnih fotografij danes vendar spominja še nekaj drugega. V ustnem izročilu prebivalcev drežniških vasi se je za območje, kjer izvira potok Slatenik, od vojnih dni naprej ohranilo krajevno ime Kapellentäl – kapelina dolina. Ko se boste naslednjič v Drežnici ustavili v vojnem muzeju Mirka Kurinčiča in vas bo morda zanimalo, kje je stala kapela, ga zato povprašajte kar tako, po Kapellentälu. Brez skrbi, brez dobrega odgovora, pa ne samo na to vprašanje, ne boste odšli od njega.

Ohranjeno leseno stopnišče v eni od večjih večnadstropnih avstro-ogrških kavern na pobočjih Kala. Na vrhu te gore lahko danes poiščemo tudi minski rov nadporočnika Albina Mlakarja. Razen kome na njegovem koncu, kjer je 24. oktobra 1917 zjutraj pod prvimi italijanskimi položaji razneslo 900 kilogramov eksploziva, je le dober meter visok rov še danes ohranjen skoraj v celoti.